

Isten veled, Csengey Dénes!

Hogy is kezdődött? Irodalmi napokat tartottunk Debrecenben, jó tíz évvel ezelőtt. A hazai folyóirat-kultúráról tanácskoztak a literátusok. A „zsűriben” ott ült Dobozy Imre, az MSZMP KB tagja, az Írószövetség elnöke, Szabolcsi Miklós az Akadémiáról, s más párt- meg tudományos vezetők. Főállt egy fehér inges, szőke egyetemista, megigazította magát a kék farmert, jobb kezét fölemelte, hüvelyk-, valamint mutatóujját össze- esippentette és belemondta a csillogó mikrofonba: „Nem bánom, ha ezentúl egy soromat se közlik, de ami itt elhangzott, az szégyen.”

Csengey Dénes volt ez a fiú. Némi humort is tartalmazott a mondat, hiszen addig nemigen jelentek meg az írásai. Ezután kezdtek sokféle közölni, ettől fogva figyelték a munkásságát – több szempontból is. Irodalom és politika összefonódott, összekeveredett az életünkben. Az akkori fiatal írók egy része ma ott ül a Parlamentben. Ott volt széke Csengey Dénesnek is. Hétfőn virágok fognak emlékeztetni rá azon a helyen, aztán valaki majd jön, és odaül. Így megy ez.

Ott állt Csengey a debreceni mikrofon előtt, és a hirtelen csönd ezt mondta: „Mire jó ez? Miért nem a szakmáról beszélünk, miért nem arról, amiről lehet?” Néhány év múlva megint Debrecen: a Tiszatáj 1986-os betiltásának tavaszán jöttek össze az írók. A pártközponti kiküldött előrevetítette az árnyékot: „Hatalmi kérdést nem lehet érinteni. A hatalom a miénk, abból másnak nem jut.” Főállt Csengey Dénes: „Ez a hatalom nem legitim. A

törvényesség olyan természetű, hogy nem lehet örök érvényűen megszerezni. Naponta kell a legitimitásért megküzdeni.” Már más idők jártak. A jelenlevők mind meg merték tenni, hogy Dénesnek adjanak igazat. Hiszen így szólítottuk.

Azután az elmúlt rendszer megdöntésének – kituszkolásának? – fényes pillanatai. A végjáték egyik hőse: Csengey Dénes. A hősökre és a kisebb formátumú szorgosokra egyaránt a politika darálója várt. Vállalni kellett szerepeket, pozíciókat, csinálni kellett hajnaltól késő éjszakáig. Ekkor már nem voltak látványos percek.

És az író, a politikust, Csengey Dénest tegnapelőtt pesti lakásában az asztalra borulva találták, holtan. Az MTI közleményéhez képest megtudtuk, hogy a felesége kezdte keresni, ő utazott fel Keszthelyről, ahol a család él, Budapestre, mert már négy napja nem kapott a férjéről hírt. Becsöngetett, de nem nyílt ki az ajtó. Bement az MDF-székházba, és Horváth Balázs ügyvezető alelnökkel mentek ki újra. Ők hívták ki a rendőroket, így törték föl a belülről bezárt lakást, s ők találták rá. Más addig nem kereste, se úgy, hogy nem látta Dénest véletlenül valaki? Se úgy, hogy hol van a képviselő úr?...

Mit tehetnék hozzá ehhez? Nem tudom, van-e túlvilág, s ha van, ott majd egy helyen leszünk-e? De ha igen, akkor erről azért majd beszélgetünk, Dénes. Isten veled.

Zelei Miklós

Angyalbőrben

Demeter honvéddá hívták, tíz esztendeje történt, a keresztnevére már nem emlékszem. Ez a fiatal, testes férfi valóban Svejk és Woyzeck keveréke volt, hatalmas, kopaszra nyírt fejről szőken süttő a sörte, s valószerűtlenül sokdiptriás szemüvegen át bámult az egyenruhába öltözött világra, rendszerint vigorgott, és a ceglédi laktanya legkedélyesebb emberének tűnt a kiképzés első három hetében. Röhögött is rajta mindenki, otromba vicceket űztek vele, folyamatosan és kíméletlenül ugrották, a sorállomány éppúgy, akár a tiszték, mígnem egy reggel Demeter beiktatott, és azt mondta, hogy nem. Állt vetetlen ágya mellett, hunyorgott az üvöltő ügyeletes tiszt eltorzult arcába, és megismételte, nem. Délelőtt elvitte a politikai tiszt, s Demeter csak késő este ért vissza, sápadt volt, szóltan, és nem mondta többé, hogy nem. Igaz, a kedélyes vigyorgást is abba hagyta.

Az új időszámítás természetesen most is tavaly márciustól, még pontosabban a választási kampány jótékony és könnyen gyógyuló adok-kapokjától számítatik, mely eseményeket gyakran kfsérték afféle megjegyzések, hogy vajon mennyibe kerül ez nekünk, ez a sok párt, a falragaszok, matricák, meg reklámműsorok ésatöbbi. Igen elterjedt és népszerű nézetek voltak ezek akkoriban, egy barátom meg is jegyezte, de, ha már pénzről és országyomorító költségekről van szó, vajon miért nem jut senkinek eszébe a hadsereg.

Igen, a hadsereg, mint olyan. Pénz, idő, értelmetlenségek és hiábavalóságok gyönyörű karanténja.

Állam az államban, tabuk tabuja, a militarista nemzeti park, a mindenkit érintő, de mégis megszólíthatatlan állami vállalkozás.

De tényleg, mi van most a hadsereggel?

Mintha hirtelen a bizonytalanság érzése söpörne végig az egész rendszeren, Lőrincz Kálmán altábornagytól – mint tudjuk, a napokban felmentését kérte, és nem kapta meg – a törökbálinti zendülő húszig, akik a fegyverszoba előtt éppúgy kattantak ki, mint annak idején a kopasz és vaksi Demeter.

Egyszerre csak jönni kezdtek a hírek: brutális újoncverés Egerben, majd kitálal a sajtónak egy tölgyestelepi örvetető is, hogy bizony szeptemberben náluk se volt másképp. A Jogsértettek Egyesülete pedig a katonai balesetek kivizsgálását követeli. Nem, ezek a hírek nem Lőrincz Kálmán altábornagy hírei, ezek a kismembekéi, akik már csak tizenkét hónapot húznak le, és ha úgy akarnák, egész idő alatt krumplit hámozhatnak, meg mosogathatnának mert jogukban áll ilyesmit is kémi.

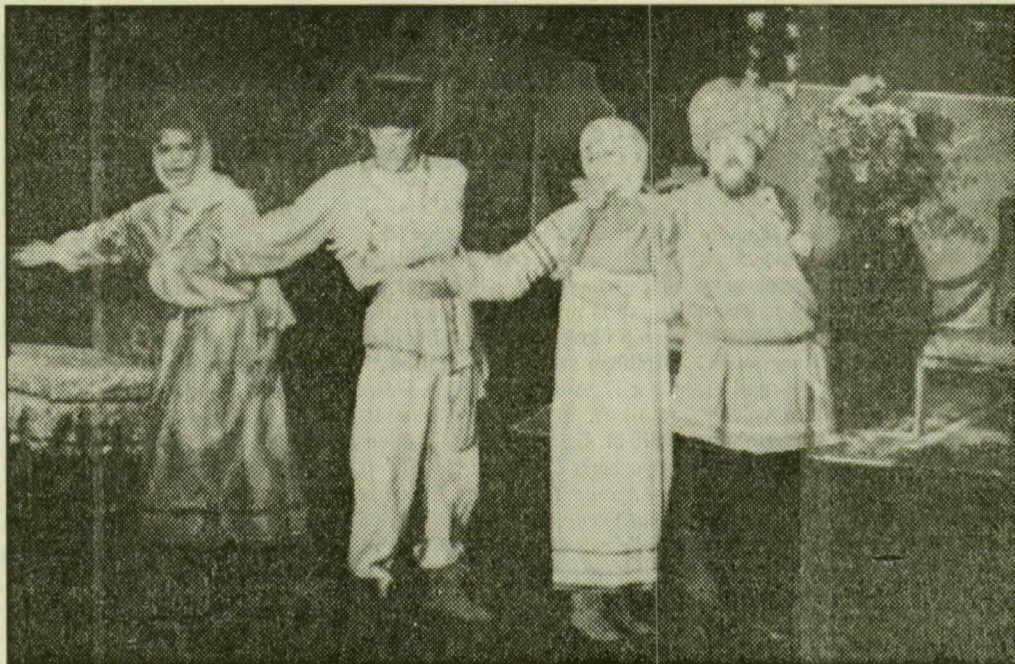
Tudják, és akkor ez persze szigorúan magánvélemény, én valahogy megértem a nyilvánvalóan túlterhelt törökbálinti zendülő húszat, és komolyan sajnálom, hogy a laktanya ügyeletes tisztje, aki előtt végül is megtagadták a fegyverfelvételt, ideig vitte a dolgot. Ami ugye elfajult, s keservesen hosszú éveket ígér büntettként egyrészt, másrészt viszont országos vizsgálódás indult meg, mindenféle katonai örügyekben. Csikorgólag is most bizonyára szerte a határban az őrpáncsnoki fogorok. Jómagam, második katonáskodásom tapasztalatai révén, pontosan tudom, miféle érzés minden másnap órseget adni, s tenni mindezt egy tisztességes hazamenetel legkisebb reménye nélkül. Mert néhány éve a

hódmezővásárhelyi laktanyában még ez volt a helyzet. Mármost hogy a törökbálinti fiúk tökéletesen kiakadtak, és józan ítélőképeségük minden csirját elvesztették, az nyilvánvaló. Ez a húsz fiatalember nem várta meg azt a különben kötelező, és mindig elhangzó kérdést, hogy tudniillik képesek-e ellátni a szolgálatot. Akkor szépen és szabályszerűen egyenként kiléphetek volna a sorból, mondván, hogy nem, mert fáradt vagyok, beteg, ésatöbbi. Leit volna imígyen egy másik sor, egy törvényes, a szigorú katonai paragrafusokét pontosan betartó. Egy lépéssel közelebb a meghökent tiszthez, de közelebbe valójában is? Csak egy órácskát kellett volna még várni. Csakhogy az az ember, aki kikattan, nem vár, és nem mérlegel. Az egyszerűen azt mondja, hogy nem.

Meglehet persze, hogy az országos helyzet azt sugallta a törökbálinti fiúknak, ahogyan az ügyeket Urbánék élték meg, angyalbőrben, jópofa izé, buli buli hátán, úgyis minden jóra fordul. Amekkora reklám volt ez a mesebeli filmsorozat a seregnek, akkora ellenreklám most a valóságos történet.

Lőrincz Kálmán altábornagy, miután tisztségében megerősített, arról tárgyalt Göncz Árpád köztársasági elnökkel, hogy a hadseregnek nemzeti jellegűnek kell lenni, s a laktanyaudvar nem válhat politikai harcocskák színterévé. Csakhogy minden laktanyaudvar kellős közepén ott áll egy potenciális Domb. Ez, mármint a szó, egy angol film címe volt. A törökbálintiak – maguk miatt, vagy sem – ott ülnek a tetején. De ebből a magasból nem Európába látni.

Darvasi László

MA ESTE: LÉNI NÉNI A KISSZÍNHÁZBAN

Hajszja a milliós örökségért

A Kisszínházban ma este 7 órától mutatják be a *Léni néni* című énekes bohózatot. A darab szereplői között akad szelhámos apuka, muja fiatalember, csábos kisasszony, komoly közjegyző, részeges műzeumi őr, zseniális festő, vén tudós, egyéb hölgyekről-urakról és gavallérokról nem is beszélve, akik mind, mind az örök vadászmezőkre távozott Léni néni vagyonára pályáznak. A szerepeket Király Levente, Fekete Gizi, Rácz Tibor, Andódy Olga Jäger András, Markovits Bori, Jakab Tamás, Flórián Antal, Kiss László, Jachinek Rudolf, Herczeg Zsolt, Hegedűs Zoltán, Müller Júlia, Dobó Alexandra, Farkas Andrea, Szanka Dóra, Téglás Judit, Bicskey Lukács, Kalapos József, Kereszturi János, Miksi Attila alakítják. Az előadáson fellépnek még olyan művészek, akik a darab megszületésénél más szerepkörben is tevékenykedtek. Így Aldobolyi Nagy György – a bohózat zeneszerzője – a pre-

mieren dirigál majd, Kocza Ferenc – zenei asszisztens – pedig a későbbi előadásokon vezényeli a színházi zenekart. Mezey Károly – koreográfus – vén tudósként is szerepel, Pásztor Gábor – rendezőasszisztens – játssza az egyik gavallért. A plakáton szereplő művészek közül csupán ketten nem lépnek színre: az egyik Molnár Zsuzsa, aki a díszleteket és a jelmezeket tervezte, a másik Petrik József, aki ugyan ismert fővárosi színész, de jelen esetben a rendezői feladatokat vállalta. Viszont a szerzők – Kéroul és Barré –, valamint a fordító – Heltay Jenő – láthatatlan szelleme elképzelhető, hogy megjelenik majd a színpadon (az öreg hölgyével, Léni néniével együtt).

Ma este tehát premier, három felvonáson át tartó hajszja a milliós örökségért. Mindez énekekkel, zenével és tánccal.

RODOLF: GULYÁS DÉNES

Énekel, de rendezne is

– Amikor legutóbb ebben a szobában beszélgettünk, nagy tervekről beszélt, a Faust szegedi rendezéséről is szó volt...

– Szívesen rendeztem volna, de sajnos nem sikerült egyeztetni az időpontokat, ezért nem tudtam megcsinálni. Egy magánénekes szerződésében nincs benne, hogy rendez, ez a felajánlás a színház részéről egy gesztus volt felém. Sajnos nem jött össze, de remélem, ami késik, nem múlik.

– Talán következő évadban?

– Nem tudom, Gregor Jóskaival még nem tudtam beszélni, mert most nincs otthon, amikor meg hazajön, én nem leszek már itt. Ma mindenütt minden forrong, főleg Pesten, majd meglátjuk. Most a négy előadásomat elénekeltem. Volt szó Fausról is, de ezzel a négy Rodolfjal eleget teszek a kötelezettségeimnek. De ha megy a Faust, és éppen itthon leszek, nem lehetetlen az sem. Egyelőre azonban azt sem tudom még, mit fogok itt énekelni jövőre.

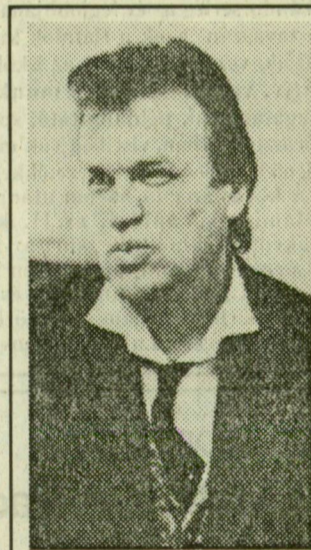
– Mit rendezne szívesen?

– Nagyon szívesen megcsinálnám a Così fan tuccát, Massenet Manonját, amit Szegeden is játszottak pár éve, Sztravinszkij Rake's Progressét, vagy szívesen megcsinálnám Gounod Rómeo és Júliáját, amit Pesten már megrendezhettem. Amint hallgattam az itteni énekeseket, ezt például remekül ki lehetne osztani. Vagy akár a Varázsfuvolat, amely zseniális mű, és igen érdekes rendezői problémákat vet föl.

– Tegnap érkezett, holnap premier, be lehet állni ilyen rövid idő alatt?

– Igen. Ennél a darabnál nincs olyan nagy variációs lehetősége a rendezőnek; a zongorakivonatba Puccini minden fontosabb cselekvést beleírt. Persze sokféle ihlet jöhet a díszlet meg a jelmez hangulatából, de a „játékter” kisebb, mint más szerzők esetében.

– Például?

Sokan talán nem is tudják: a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Itt a munkakönyve. Nem túl magas fizetésért évadonként négy előadásra kötelezte magát napjaink egyik legsikeresebb magyar operaénekes: Gulyás Dénes. Az ő esetében nyugodtam írhatjuk le: világsztár. Csak egy példa: a Bohémélet Rodolfját eddig mintegy 50-szer énekelte, Szeged előtt Budapesten, Firenzében, Genovában, Hamburgban, valamint a londoni Covent Gardenben és a New Yorki Metropolitanban. Állandó vendége a világ legnagyobb házainak, Amerikában különösen népszerű. Még a premier előtt, a főpróbát után találkoztam vele.

– Például Mozartnál. Legutóbb épp a Titust énekeltem Bécsben, s ott bizony igen tág tere van a rendezői képzetnek. De Mozartnak minden darabja ilyen, a Così is, a Varázsfuvola is. Puccininél minden sokkal kötöttebb. Ezért aztán sokkal könnyebb is félre-rendezni. Nagyon nehéz bebizonyítani, hogy Puccinival ellentétben nekem van igazam.

– Ön rosszul tūrné, ha egy rendező teljesen mást találna ki, mint ami le van írva?

– Attól függ, hogy az illető képes lenne-e meggyőzni engem az igazáról.

– Volt már olyan előadásban, amellyel nem értett egyet?

– Hogue! San Franciscóban volt egy Mozart-opera, ahol nem értettem egyet a színpadi megvalósítással, és keményen ellenálltam. Erőszakot akartak tenni Mozarton, és ezt nagyon nehezen bírtam. A rendezőnek az volt az érve, hogy erre jön be, ezen nevet a közönség. Engem nem érdekel, hogy mitől nevet a közönség, ha a darab nem arról szól.

– Létrehozták Önök a Pentaton Alapítványt, melynek az a célja, hogy fiatal énekeseket segítsenek pályájuk elején. Láttott Szegeden olyan tehetséget, akit érdemes volna felkarolni?

– Ma volt az első próbám, tegnap este csak az utolsó felvonást láttam. Nehéz ítéletet mondani egy hallás után, az kellene, hogy egy hosszabb periódusban dolgozzunk együtt. Akkor derülhetne ki, ki az, akinek azon túl, hogy hangja van, muzikális, jó megjelenésű, színészi képessége van, még veszi a lapot is, azaz fogékony az instrukciókra vagy a kollégájának a reakcióira. De azért nem elképzelhetetlen. Amit például tegnap hallottam a Mimit éneklő Frankó Tündétől, az nagyon meggyőző volt. Vámosy Éva is nagyon tesz szik a szerepben, de ő ugye már beutott énekesnő.

– Mi következik a szegedi Bohémélet után?

– Bécsbe megyek vissza, ahol májusban még Titus előadások vannak. Egyébként a pesti Operaház is nemrég újtította föl a Titust, azóta már ott is elénekeltem a címszerepet kétszer. Spanyolországban – épp Pál Tamással – Dvorak Requiemjét énekeltem, augusztus végén pedig Salzburgban lesz egy koncertem.

Márok Tamás

A költészet lapja

(Légből kapott történet)

A (még) költő-nevű gimnázium oldalán virágzó fák alatt papírrrepülő hevedt a járdán. Szomorú látvány egy gazdátlan papírrrepülő, csak úgy odadobva, bárki rátaposhat. Röptére már csak következtetni lehet, elképzelni, amint egy kéz újjára indította.

Talán köröket írt a levegőbe, vagy csak egyetlen, merész ívú sikklassal landolt a sűrű aszfalton, a lehullott rózsaszínű virágszirmok közé (néha a valóság is giccses egy kicsit, de ez nem az ő hibája), s onnan már csak az ágak szövevényén át látszott a kék levegő, ahová a papírrrepülő természeténél fogva kíváncsozott.

Mindez április 11-én, a költészet napján történt. Nem is történhetett máskor. Mert a lapocska, amelyből a repülő hajtogatták, egy irodalmi szöveggyűjteményből származott (7-8. oldal). Egyik felén Tóth Árpád Jó éjszakát! című verse (egészen). Túloldalán Thomas Mann üdvözlésének első sorai.

Az utóbbi verset József Attila írta. (Boldog születésnapot!)

(nyilas)